

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت علمی

تفسیر موضوعی سورهء محمد

رساله ماستری

محصل: محمد عمر موجد

استاد رهنما: پوهاند دکتور محمد اسماعیل لیبیب بلخی

سال 1399 هـ ش - 1442 هـ ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت علمی

تفسیر موضوعی سوره ء محمد

رساله ماستری

محصل: محمد عمر (موحد)

استاد رهنما: پوهاند دکتور محمد اسماعیل لیبیب بلخی

سال: ۱۳۹۹ هـ ش - ۱۴۴۲ هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دپیارتمنت تفسیر و حدیث

بورډ ماستری

تصدیق نامه

محترم محمد عمر ولد غلام حسین ID: 98-500-MST-SH نمبر محصل دور پنجم تفسیر و حدیث که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: تفسیر موضوعی سوره محمد به روز ۱۳۹۹/۱۲/۲۱ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق د ۹۳ (نمره په عدد) دود و سه (نمره په حروفو) گردید.

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	استاد محمد نعیم جلیلی	عضو هیات	
۲	دکتور عبدالباری حمیدی	عضو هیات	
۳	دکتور محمد اسماعیل لیبیب بلخی	استاد رهنما و رئیس جلسه دفاع	

..... معاون علمی

..... امر بورډ ماستری

خلاصه

موضوعی را، که بنده به عنوان پایان نامه تحصیلی دوره کارشناسی ارشد برایم برگزیده ام، آن عبارت از تفسیر موضوعی سوره مبارکه محمد - صلی الله علیه و سلم - میباشد. این سوره مبارکه، حاوی دستور العمل های آغازین جنگی، مبادی آموزه های نظامی و قوانین اولیه رزمی برای مؤمنین است، که در این نبشته تا حد توانم روی آن بحث کرده ام.

اهمیت موضوع:

موضوع یاد شده، از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا دعوی اصلی و هدف اساسی این سوره را، جنگ و آرزوم دین محورانه - و مبارزه و پیکار فی سبیل الله تشکیل داده، برنامه های رزمی و رهنمود های نظامی اسلام را، تا حدی برای مان توضیح میدهد. و سپاهیان اسلام را، به یک قتال و محاربه کاملاً عیار آماده ساخته، اهل ایمان را به تقویه بنیه های دفاعی اسلام، تجهیز جنگجویان شجاع و سلحشور مؤمنین، تسلیح لشکریان آزاده و غیور مکتب اسلام - و فراهم آوری سازوبرگ جنگی برای پیکار چنان راه حق و آزادی دعوت میکند. بناءً موضوع یاد شده (تفسیر موضوعی سوره مبارکه محمد صلی الله علیه و سلم) از اهمیت بس عظیمی برخوردار است.

روش تحقیق:

در راستای تحقیق و تدوین این رساله علمی، از روش تفسیر موضوعی استفاده کرده ام. ابتداء ارتباط این سوره را، با سوره پیشین بیان کرده، کلیه مناسبات متعلق به آنرا، به قدر کافی توضیح داده ام. سپس هدف عمده و موضوع اساسی سوره یاد شده را، تعیین نموده، به صورت واضح ذکر کرده ام. پس از آن، سوره مورد بحث را، به شش مقطع تقسیم نموده، ارتباط هر مقطع را، با محور سوره و هذا؛ و مناسبت مقاطع را با یکدیگر آن، به شکل واضح بیان کرده ام. بعداً هر مقطع را، به درسها و اندرزا تجزیه نموده، نکته های تفسیری آنرا، شرح داده، پیامهای تربیتی هر درس را، به صورت جداگانه ذکر کرده ام. و در خاتمه، یک نتیجه گیری کوتاه و فشرده ترتیب داده؛ و آنرا در انتهای رساله ام گنجانیده ام. و سپس

در پایان کار، فهرست مآخذ این اثر علمی و تحقیقی را، به قید قلم در آورده و در ختم کتاب درج آن نموده ام.

در راستای نوشتن این رساله علمی، از کتب زیادی استفاده کرده ام، که اکنون روی مهمترین آنها تماس خواهم گرفت. در راستای ترجمه آیات بیشتر به «تفسیر نور» اعتماد کرده ام. و در زمینه تعیین محور و هدف اساسی؛ و تشخیص مضمون و محتوای کلی این سوره، از تفسیر «فی ظلال القرآن»، «تفسیر التحریر و التنویر» «تفسیر منیر»، «صفوة التفاسیر»، و «مساعد النظر للإشراف علی مقاصد السور» استفاده به عمل آورده ام. و در راستای مناسبات و علایق این سوره، از کتاب «التفسیر الموضوعی لسور القرآن الکریم»، «نظم الدرر لتناسب الآیات و السور»، «تفسیر کبیر»، «تفسیر روح المعانی»، «البرهان فی تناسب القرآن» استفاده کرده ام. و در عرصه بیان نکات و لطایف تفسیری از «تفسیر کبیر»، «جامع الاحکام القرآن»، «فی ظلال القرآن»، «صفوة التفاسیر» و غیره کتب دیگر کار گرفته ام. و در زمینه سبک و شیوه تفسیری - و روش و اسلوب نوشتاری از تفسیر «فی ظلال القرآن» استفاده کرده و از آن بهره جسته ام.

و در زمینه استدلال به سنت کوشیده ام، تا احادیث و مروایات را از مصادر اصلی آن استخراج نموده و صحیح ترین آن را ذکر نمایم. و در این زمینه، بنده بیشتر به کتاب صحیح البخاری، صحیح مسلم، سنن ترمذی، سنن ابی داود، سنن نسائی، سنن ابن ماجه، مسند امام احمد، صحیح ابن حبان، مستدرک حاکم و سنن بیهقی اعتماد کرده ام. و گاهاً از بقیه کتب حدیثی دیگر و بعضاً از تفاسیر بالمأثور نیز حسب ضرورت بهره جسته ام.

در این سوره مبارکه، اولاً یک جنگ مکتبی و کارزار سرنوشت سازی، از سوی الله یکتا و بی همتا علیه کفار ستمگر و بدکیشان ددمنش اعلان میگردد. و موضوع برخورد مسلحانه با دشمن خون خوار، قضیه دعوت نظامی در راه الهی - و مسئله مربوط به رزم و پیکار دین محورانه در خلال (6) شش آیه مورد کنکاش و بررسی قرار میگیرد. سپس مظهریت و پیروزی مؤمنان برکافران در عرصه های جنگ و میدانهای نبرد اعلام گردیده، سپاهیان و ارسته و پاکباز - و نظامیان آزاده و سلحشور مکتب اسلام را، فاتح و ظفرمند صحنه غزا میداند. و سرفرازی مؤمنان و سرنگونی کافران در پهنه پیکار در طی (5) پنج آیه بیان گردیده، حول آن بحث مفصل و گفتگوی گیرائی دارد. بعداً روی جائزه و پاداش رزمندگان

جان برکف اسلام و پیکار گران باشهامت و غیرور راه حق و آزادی کاوش و بحث به عمل آمده، حول مژدگانی های دل انگیز و شادیانه های روح نواز جنگاوران پرغرور، مجاهدین سلحشور - و مبارزین شجاع مکتب اسلام سخن رفته، پیرامون آن در خلال (4) چهار آیه داد سخن دارد.

پس از آن به افشاگری اقدامات و تخریب گری های منافقین پرداخته است. این قسمتی از آیات، از انسانهای نامصم و اشخاص منافق ذکر نفرت آور و وصف ننگین یاد به میان آورده، اهداف نامیمون و مقاصد ناخجستهء بیماردلان تیره بخت را مورد بررسی و کاوش قرار داده، اندیشه های شوم و شرم آور - و نتایج اقدامات نگون بختانهء آنان را، در جریان (13) سیزده آیه برای مان به تصویر میکشد.

بعداً روشهای الهی در چهره نگاری منافقین مورد واکاوی قرار گرفته است. در این بخشی از آیات، منافقین خوار و زبون - و مترددین پست و جَبون به عنوان ستون پنجم در صفوف اهل اسلام، مزدوران اجنبی در جامعهء انسانی - و جاسوس های بیگانه گان در نظام اسلامی معرفی گردیده، چهره های منحوس و سیما های رسوای آنان به پردهء نشر سپاریده میشود. و این مهره های کثیف و عنصر های خائن را در طی (4) چهار آیه یکایک شناسائی کرده، نقاب از صورت شان برمیکشد.

سپس بار دیگر ندای ترغیب و انگیزش به رزم و پیکار - و بانگ تحرک و جنبش در راه خداوند در میرسد. و مؤمنین راستین را در خلال (6) شش آیه به جهاد در راه خداوند، تقویهء بنیه های دفاعی اسلام، تشیید تأسیسات نظامی در حکومت اسلامی، تجهیز قشون و نیرو های رزمی مکتب قرآنی، تأیید ارگانهای کشفی و نهاد های استخباراتی امت اسلامی - و تسلیح ارتش و لشکریان صدیق مکتب اسلام تشویق نموده، از ضعف و سستی - و کسلان و فتور در آن جداً تحذیر کرده است.

در نتیجه میتوان گفت:

سورهء مُبارکء محمد - صلی الله علیه و سلم - از نخستین سوره های مدنی است، که ضمن تقسیم بندی میان حق و باطل - و راد مردان مؤمن و دَدمنشان مشرک؛ اهل ایمان را، برای جهاد در راه خداوند آماده میکند. و شیرمردان مسلمان را ماهرانه تشجیع نموده و به مبارزه و پیکار بر می انگیزد. و همچنان به وجود انسانهای منافق و اشخاص بیماردل در صفوف اهل اسلام اشاره کرده، از ایشان به عنوان مفسد ترین عنصر های ناپاک و خاین ترین چهره های غدار سخن به میان آورده است. و در آخر این سوره (به عنوان تتمء بحث) بار دیگر روی جهاد تأکید کرده و اهل ایمان را به آن تشویق کرده است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
Error! Bookmark not defined.....	مقدمه
Error! Bookmark not defined.....	پیش درآمد موضوع:
Error! Bookmark not defined.....	اهمیت موضوع:
Error! Bookmark not defined.....	سبب اختیار موضوع:
Error! Bookmark not defined.....	غرض و هدف از تحقیق این موضوع:
Error! Bookmark not defined.....	سوالات تحقیق
Error! Bookmark not defined.....	پیشینه تحقیق:
Error! Bookmark not defined.....	روش تحقیق:
Error! Bookmark not defined.....	خطهء بحث
Error! Bookmark not defined.....	تمهید
Error! Bookmark not defined.....	تفسیر موضوعی سوره محمد
Error! Bookmark not defined.....	آشنایی با سوره محمد
Error! Bookmark not defined.....	نام این سوره:
Error! Bookmark not defined.....	فرازی چند در پیوند به شناسائی این سوره:
Error! Bookmark not defined.....	ترتیب این سوره:
Error! Bookmark not defined.....	محل نزول سورهء هذا:
Error! Bookmark not defined.....	تعداد آیات این سوره:
Error! Bookmark not defined.....	فضیلت این سوره:

محتوای سورهء محمد صلی الله علیه و سلم: Error! Bookmark not defined.....

خصوصیت سورهء هذا: Error! Bookmark not defined.....

برخی از اسباب نزول این سوره: Error! Bookmark not defined.....

محور این سوره: Error! Bookmark not defined.....

مناسبات این سوره: Error! Bookmark not defined.....

ربط افتتاح سورهء هذا، با خاتمهء سورهء پیشین: Error! Bookmark not defined.....

مناسبت مضمون سورهء مورد بحث، با مضمون سورهء گذشته: Error! Bookmark not defined...

ارتباط اسم این سوره با مضمون آن: Error! Bookmark not defined.....

رابطهء نام های این سوره، با موضوع محوری آن: Error! Bookmark not defined.....

(الف) ربط اسم سورهء محمد صلی الله علیه و سلم، با موضوع محوری آن: Error! Bookmark not defined.
defined.

(ب) ربط اسم سورهء قتال، با موضوع محوری آن: Error! Bookmark not defined.....

مناسبت محور سورهء هذا، با مقاطع آن: Error! Bookmark not defined.....

مناسبت آخر سورهء هذا، با اول آن: Error! Bookmark not defined.....

مقطع اول Error! Bookmark not defined.....

اعلان جنگ و پیکار، از سوی الله یکتا و بی همتا Error! Bookmark not defined.....

مناسبت اول این سوره، با آخر سورهء قبلی: Error! Bookmark not defined.....

تفسیر اجمالی: Error! Bookmark not defined.....

درسها و اندرزها: Error! Bookmark not defined.....

درس اول: شرح حال دشمنان (عاملان اصلی و آتش افروزان جنگ)؛ آیه: (1). Error! Bookmark
not defined.

درس دوم: بیان وضع مؤمنان (مبارزین راه حقّ و آزادی)؛ آیه: (2) .. Error! Bookmark not defined.

درس سوم: مقایسه میان دو گروه (جنگجویان کفار و نیروهای اسلام)؛ آیه: (3) .. Error! Bookmark not defined.

درس چهارم: صدور فرمان جنگ، از سوی ذات اقدس سبحان؛ آیه: (4-6) . Error! Bookmark not defined.

درس پنجم: مقام والای شهداء؛ آیه: (4) .. Error! Bookmark not defined.

درس ششم: اهداف جنگ در اسلام .. Error! Bookmark not defined.

الف: آزادی خواهی .. Error! Bookmark not defined.

ب: دفاع از مظلوم .. Error! Bookmark not defined.

ج: حراست و پاسبانی از حریم .. Error! Bookmark not defined.

د: خاموش ساختن فتنه و آشوب .. Error! Bookmark not defined.

هـ: دفع تجاوز ستمگران .. Error! Bookmark not defined.

درس هفتم: احکام اسیران جنگی .. Error! Bookmark not defined.

درس هشتم: برده گی در اسلام .. Error! Bookmark not defined.

نکته ها: .. Error! Bookmark not defined.

پیامها: .. Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس اول: .. Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس دوم: .. Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس سوم: .. Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس چهارم: .. Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس پنجم: .. Error! Bookmark not defined.

مقطع دوم.....Error! Bookmark not defined.

إعلام پیروزی مؤمنان بر کافران در معرکه های نبرد.....Error! Bookmark not defined.

ارتباط این مقطع، با مقطع پیشین.....Error! Bookmark not defined.

تفسیر اجمالی.....Error! Bookmark not defined.

درسها و اندرزها:.....Error! Bookmark not defined.

درس اول: إعلام بهره مندی مؤمنان، از نصرت إلهی؛ آیه: (7).....Error! Bookmark not defined.

درس دوم: بیان تهدید کافران، به هلاکت و تباهی؛ آیه: (8 – 9).....Error! Bookmark not defined.

درس سوم: إعلان محکومی دشمنان به محو و نابودی؛ آیه: (10 - 11).....Error! Bookmark not

defined.

نکته ها:.....Error! Bookmark not defined.

پیامها:.....Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس اول:.....Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس دوم:.....Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس سوم:.....Error! Bookmark not defined.

مقطع سوم.....Error! Bookmark not defined.

پاداش رزمنده گان جان برکف اسلام در میدان های جنگ.....Error! Bookmark not defined.

ارتباط این مقطع، با مقطع پیشین:.....Error! Bookmark not defined.

تفسیر اجمالی:.....Error! Bookmark not defined.

درسها و اندرزها:.....Error! Bookmark not defined.

درس اول: برخورداری از نعمت های جاویدان بهشتی؛ آیه: (12).....Error! Bookmark not

defined.

درس دوم: بهره مندی از حمایت و نصرت الهی؛ آیه: (13 - 14) Error! Bookmark not defined.

درس سوم: نایل آمدن به نعمت های گوناگون بهشتی؛ آیه: (15) Error! Bookmark not defined.

نکته ها: Error! Bookmark not defined.

پیامها: Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس اول: Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس دوم: Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس سوم: Error! Bookmark not defined.

مقطع چهارم Error! Bookmark not defined.

افشاگری اقدامات و تخریبگری های منافقین Error! Bookmark not defined.

ربط این مقطع، با مقطع پیشین: Error! Bookmark not defined.

تفسیر اجمالی: Error! Bookmark not defined.

درسها و اندرز ها: Error! Bookmark not defined.

درس اول: إهانت به پیامبر معظم اسلام و تعالیم والای ایشان؛ آیه: (16 - 19) Error! Bookmark not defined.

درس دوم: کوتاهی در اجرای فرمان جهاد؛ آیه: (20 - 24) Error! Bookmark not defined.

درس سوم: همکاریهای پنهانی با دشمنان الهی؛ آیه: (25 - 29) Error! Bookmark not defined.

نکته ها: Error! Bookmark not defined.

پیامها Error! Bookmark not defined.

پیام های درس اول: Error! Bookmark not defined.

پیام های درس دوم: Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined.....پیامهای درس سوم:

Error! Bookmark not defined.....مقطع پنجم

Error! Bookmark not defined.....روشهای الهی، در چهره نگاری منافقین

Error! Bookmark not defined.....رابطهء این مقطع، با مقطع قبلی:

Error! Bookmark not defined.....تفسیر اجمالی:

Error! Bookmark not defined.....درسها و اندرزها

Error! Bookmark not defined.....درس اول: بیان حسادت و بُغض بیماردلان؛ آیهء: (29)

Error! Bookmark not defined.....درس دوم: بیان رمز گوئی بیماردلان و گفتار های نفاق منشاء آنها؛ آیهء: (30).

not defined.

Error! Bookmark not defined.....درس سوم: امتحان و آزمایش الهی؛ آیهء: (31)

درس چهارم: بیان گردن کشی و مخالفت بیماردلان، در برابر دین خدا و دستورات پیامبر صلی الله علیه

Error! Bookmark not defined.....و سلم؛ آیهء: (32).

Error! Bookmark not defined.....نکته ها

Error! Bookmark not defined.....پیامها

Error! Bookmark not defined.....پیامهای درس اول:

Error! Bookmark not defined.....پیامهای درس دوم:

Error! Bookmark not defined.....پیامهای درس سوم:

Error! Bookmark not defined.....پیامهای درس چهارم:

Error! Bookmark not defined.....مقطع ششم

Error! Bookmark not defined.....ترغیب و انگیزش به مبارزه و پیکار در راه خداوند

Error! Bookmark not defined.....مناسبت این مقطع، با مقطع پیشین:

تفسیر اجمالی: Error! Bookmark not defined.

درسها و اندرزها Error! Bookmark not defined.

درس اول: تشویق به جهاد و تلاش در راه خداوند؛ آیه: (33 - 34) Error! Bookmark not defined.

درس دوم: عدم سُستی در جهاد و پیکارِ فی سبیل الله؛ آیه: (35) .. Error! Bookmark not defined.

درس سوم: حُبّ دنیا، عامل سُستی در امر جهاد و مبارزات اسلامی؛ آیه: (36 - 38) Error!
Bookmark not defined.

نکته ها: Error! Bookmark not defined.

پیامها Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس اول: Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس دوم: Error! Bookmark not defined.

پیامهای درس سوم: Error! Bookmark not defined.

مناسبت آخر این سوره، با اول آن: Error! Bookmark not defined.

نتیجه گیری: 16

پیشنهاد: 18

سخن اخیر Error! Bookmark not defined.

نمایه ها Error! Bookmark not defined.

فهرست آیات Error! Bookmark not defined.

فهرست احادیث Error! Bookmark not defined.

فهرست اعلام Error! Bookmark not defined.

فهرست مآخذ 19

نتیجه گیری:

از آنچه بحث کرده آمدیم، به نتایج ذیل دست می یابیم:

- 1- قرآن کریم، کتاب هدایت و منشور زندگی است.
- 2- ادعای جدائی دین از سیاست و نظام زندگی، یک ادعای دروغین و کذب محض است.
- 3- جنگ در اسلام، جنگ میان حق و باطل است.
- 4- ترتیب و تنظیم امور مردم، سوق و اداره لشکر - و اهتمام به مسایل علیای جامعه انسانی، یکی از برنامه های مهم قرآن کریم است.
- 5- قرآن مجید، کیمیای سعادت و آیین رفاه است؛ چون با به کار بستن آن در زندگی، میتوان خاک را به زر تبدیل کرده، آتش هولناک دوزخ و شعله های سوزان جهنم را، به بستان برین و جنات النعیم متحول ساخت.
- 6- پرداختن به امور خلق، تدبیر شئون جامعه - و اهتمام به مصالح مردم، بخشی از برنامه های حیات بخش قرآنی است.
- 7- ادعای جدائی دین از سیاست، یکی از دو چیز ناشی میگردد:
الف: جهل و نادانی نسبت به مکتب دوران ساز اسلام؛
ب: ستیزه و عناد با تعالیم و رهنمود های گوهرین اسلام.
- 8- سیاست و نظام داری، یک بخشی از اسلام بوده، اداره و تدبیر امور مردم، از برنامه های مهم قرآنی به حساب می آید.
- 9- جنگ در اسلام، به منظور تحکیم امنیت، تأمین عدالت، محو فساد، برهم شکستن کاخهای استبداد و برچیدن دامن قتل و خون ریزی انجام میپذیرد.
- 10- قرآن کریم، کتاب گرانسنگی است، که کلیه خواست های بنی نوع انسان را پاسخ مثبت گفته، برای جراحات زار وجود و زخمهای درد مند پیکر جامعه، درمانهای بسنده دارد.
- 11- جهاد در اسلام دوام دار و پایدار بوده؛ و تا دامن ابدیت به پیش میرود.

12- دفاع از خاک وطن، تمامیت ارضی، استقلال کشور، حریم میهن، مکارم انسانی، نوامیس ملی، شعایر دینی و ارزشهای اسلامی، ریشه‌های قرآنی داشته و یک بخشی از تعالیم و رهنمودهای اسلام به شمار می‌رود.

13- جهاد در فرهنگ دینی ما، تنها ابزاری برای سرکوب یک گروه عصانگر نمیباشد؛ بلکه جهاد یک حرکت آزادی بخش برای دفاع از حقوق حقه‌ی مظلومین، نشر پیام حق تعالی، دفاع از دین و شریعت الهی، پاسداری از ثقافت و فرهنگ اسلامی - و محافظت از مکارم و ارزشهای انسانی است.

14- قرآن کریم کیمیای سعادت و آیین زندگی است؛ و رهنمودهای گهرین آن، رهگشای هر بن بست و حلال هر مشکل است.

پیشنهاد:

از آنجائیکه تفسیر موضوعی قرآن کریم بهترین تفسیری است، که فهم اصیل معانی قرآن را برای دانش پژوهان سهل و آسان ساخته و برای خاورشناسان جواب های بسنده را نیز تقدیم می نماید؛ لهذا پیشنهاد بنده برای اداره پوهنتون سلام به صورت عام و به یورد ماستری آن به شکل ویژه و خاص از این قرار است:

1. برای محصلین دوره ماستری بخش تفسیر و حدیث توصیه گردد، تا بخاطر نوشتن پایان نامه تحصیلی اش، یک سوره قرآن مجید را انتخاب نموده و بر اساس منهج تفسیر موضوعی سوره های قرآن، آن را تفسیر نمایند.
2. ویا اینکه یک جمعی از اساتید گرامی بخش تفسیر و حدیث، دست به دست هم داده و تفسیر موضوعی سوره های قرآن کریم را اگر ایشان تکمیل نمایند، یک کار نهایت ارزشمند و خدایسند خواهد بود.
3. ویا حد اقل یک جمعی از محصلین به همکاری اساتید گرانقدر یکی از دو تفسیر موضوعی سوره های قرآن مجید (التفسیر الموضوعی لسور القرآن الکریم) که توسط جمعی از متخصصین تفسیر و علوم قرآنی تحت اشراف دکتور مصطفی مسلم نگاشته شده است؛ ویا (التفسیر الموضوعی لسور القرآن الکریم) که توسط دکتور محمود طهماز الحنفی به رشتهء تحریر در آمده است را به زبان ملی خود مان ترجمه نمایند، نیز یک کار نهایت مهم و شایستهء تقدیر خواهد بود.

فهرست مأخذ

• قرآن كريم

- 1- ابن الجوزي، جمال الدين أبو الفرج عبد الرحمن بن علي بن محمد. (1422 هـ ق). زاد المسير في علم التفسير = زاد المسير لابن الجوزي. لبنان. الناشر: دار الكتاب العربي، بيروت. طبع اول.
- 2- ابن كثير، ابو الفداء اسماعيل بن عمر بن كثير بن ضوء بن ورع القرشي. (1491 هـ ق). تفسير القرآن العظيم = (تفسير ابن كثير). بيروت. ناشر: دار الكتب العلمية. طبع اول.
- 3- ابن المبارك، أبو عبد الرحمن عبد الله بن المبارك بن واضح الحنظلي، التركي ثم المرؤزي. (ب، ت). الزهد والرقائق لابن المبارك. لبنان. الناشر: دار الكتب العلمية، بيروت.
- 4- ابن حبان، أبو حاتم محمد بن حبان بن أحمد بن حبان بن معاذ بن مَعْبَد، التميمي، الدارمي، البُستي. (1414 هـ ق). صحيح ابن حبان. بيروت. ناشر: مؤسسة الرسالة. طبع دوم.
- 5- ابن سعد، محمد بن سعد بن منيع الزهري. (2001 م). الطبقات الكبير = طبقات الكبرى لابن سعد. القاهرة. الناشر: مكتبة الخانجي. طبع اول.
- 6- ابن عاشور، محمد الطاهر بن محمد بن محمد الطاهر بن عاشور التونسي. (1997 م). التحرير و التتوير. تونس. ناشر: دار سحنون للنشر والتوزيع.
- 7- ابن ماجة، أبو عبد الله محمد بن يزيد القزويني. (ب، ت). سنن ابن ماجة. بيروت. الناشر: دار الفكر.
- 8- أبو داود، سليمان بن الأشعث بن إسحاق بن بشير بن شداد بن عمرو الأزدي، السَّجِسْتَانِي. (ب، ت). سنن أبي داود. بيروت. ناشر: المكتبة العصرية، صيدا.
- 9- الإسفرائيني، أبو عوانة يعقوب بن إسحاق الإسفرائيني. (1998 م). مسند أبي عوانة. بيروت. الناشر: دار المعرفة. طبع اول.
- 10- آلوسی، أبو المعالي محمود شكري بن عبد الله بن محمد بن أبي الثناء. (ب، ت). روح المعاني في تفسير القرآن العظيم والسبع المثاني = تفسير روح المعاني. بيروت. ناشر: دار إحياء التراث العربي.
- 11- البخاري، ابو عبد الله محمد ابن اسماعيل ابن ابراهيم ابن مغيرة الجعفي. (1422 هـ ق). الجامع المسند الصحيح المختصر من أمور رسول الله صلى الله عليه وسلم وسننه وأيامه = صحيح البخاري. دمشق. الناشر: دار طوق النجاة. طبع اول.

- 12-** البزَّارُ، أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرٍو بن عبد الخالق البَصْرِيُّ . (ب، ت). مسند بزَّار. لبنان. الناشر: مؤسسة الرسالة، بيروت. طبع دوم.
- 13-** البغوي، محيي السنة ، أبو محمد الحسين بن مسعود بن محمد بن الفراء البغوي الشافعي. (1420 هـ ق). معالم التنزيل في تفسير القرآن = تفسير البغوي. بيروت. الناشر: دار إحياء التراث العربي. طبع اول.
- 14-** البقاعي، إبراهيم بن عمر بن حسن الرباط بن علي بن أبي بكر. (1408 هـ ق). مَصَاعِدُ النَّظَرِ لِإِشْرَافِ عَلِيِّ مَقَاصِدِ السُّورِ. الرياض. ناشر: مكتبة المعارف. طبع اول.
- 15-** البقاعي، إبراهيم بن عمر بن حسن الرباط بن علي بن أبي بكر. (1415 هـ ق). نظم الدرر في تناسب الآيات والسور. بيروت. ناشر: دار الكتب العلمية.
- 16-** البيضاوي، ناصر الدين أبو سعيد عبد الله بن عمر بن محمد الشيرازي. (1418). أنوار التنزيل وأسرار التأويل. بيروت. الناشر: دار إحياء التراث العربي. الطبعة: الأولى.
- 17-** البيهقي، أبو بكر أحمد بن الحسين بن علي البيهقي. (1344 هـ ش). السنن الكبرى للبيهقي وفي ذيله الجوهر النقي = سنن بيهقي. مؤلف الجوهر النقي: علاء الدين علي بن عثمان المارديني الشهير بابن التركماني. هند. الناشر: مجلس دائرة المعارف النظامية الكائنة، حيدر آباد. طبع اول.
- 18-** البيهقي، ابوبكر أحمد بن الحسين بن علي بن موسى الخُسرَوِجْردي الخراساني. (1410 هـ ق). السنن الصغير للبيهقي. كراچی، باكستان. ناشر: جامعة الدراسات الإسلامية. چاپ اول.
- 19-** الترمذي، ابو عيسى محمد ابن عيسى ابن السّورة ابن موسى ابن ضحاک السلمی. (1395 هـ ش). الجامع الصحيح سنن الترمذي. مصر. الناشر: شركة مكتبة ومطبعة مصطفى البابي الحلبي. طبع دوم.
- 20-** الثعلبي، أبو إسحاق أحمد بن إبراهيم. (1436 هـ ق). الكشف والبيان عن تفسير القرآن. عربستان السعودی. الناشر: دار التفسير، جدة. الطبع اول.
- 21-** الحميدي، أبو بكر عبد الله بن الزبير بن عيسى بن عبيد الله القرشي الأسدي الحميدي المكي. (1996 م). مسند الحميدي. سوریه. الناشر: دار السقا، دمشق. طبع اول.
- 22-** الدار قطنی، أبو الحسن علي بن عمر بن أحمد بن مهدي بن مسعود بن النعمان بن دينار البغدادي. (1386 هـ ش). سنن الدارقطني. بيروت. الناشر: دار المعرفة. چاپ دوم.

-23 الدارمي، أبو محمد عبد الله بن عبد الرحمن بن الفضل بن بهرام بن عبد الصمد الدارمي، التميمي السمرقندي. (1434 هـ ق). سنن الدارمي. بيروت. ناشر: دار البشائر. طبع اول.

-24 الداني، ابو عمرو عثمان بن سعيد بن عثمان بن عمر. (1414 هـ ق). البيان في عدّ آي القرآن. الكويت. الناشر: مركز المخطوطات والتراث. طبع اول.

-25 الذهبي، ابو عبد الله شمس الدين محمد بن احمد بن عثمان بن قايماز. (1413 هـ ق). تاريخ الاسلام ووفيات المشاهير و الأعلام. بيروت. ناشر: دار الكتب العلمية. طبع دوم.

-26 الرازي، أبو عبد الله محمد بن عمر بن الحسن بن الحسين التيمي الرازي الملقب بفخر الدين الرازي خطيب الري. (1420). مفاتيح الغيب = التفسير الكبير. بيروت. ناشر: دار إحياء التراث العربي. طبع سوم.

-27 الزحيلي، وهبة بن مصطفى. (1418). التفسير المنير في العقيدة والشريعة والمنهج = تفسير منير. دمشق. ناشر: دار الفكر المعاصر. طبع دوم.

-28 الزحيلي، وَهْبَةُ بن مصطفى. (ب، ت). الفقه الإسلامي وأدلته. سورية. الناشر: دار الفكر، دمشق. طبع چهارم.

-29 الزركشي، أبو عبد الله بدر الدين محمد بن عبد الله بن بهادر. (1376 هـ ش). البرهان في علوم القرآن. لبنان. الناشر: دار إحياء الكتب العربية عيسى البابي الحلبي وشركائه، بيروت. طبع اول.

-30 الزركلي، خير الدين بن محمود بن محمد بن علي بن فارس، الزركلي الدمشقي. (2002 م). الأعلام للزركلي. الناشر: دار العلم للملايين. چاپ پانزدهم.

-31 الزمخشري، جار الله ابو القاسم محمود بن عمرو بن احمد. (1407 هـ ق). الكشاف عن حقائق و غوامض التنزيل = (تفسير زمخشري). بيروت. ناشر: دار الكتب العلمية. طبع سوم.

-32 الزيلعي، جمال الدين ابو محمد عبد الله بن يوسف بن محمد. (1414 هـ ق). تخريج الأحاديث والآثار الواقعة في تفسير الكشاف للزمخشري = تخريج احاديث كشاف للزيلعي. الرياض. الناشر: دار ابن خزيمة. طبع اول.

- 33** السيوطي، جلال الدين عبد الرحمن ابن ابى بكر. (1388). لباب النقول في اسباب النزول. ترجمه: ارشد فاريابي، عبد الكريم. كابل. ناشر: انتشارات خيرى، جاده آسماني، جوى شير، ماركيت كتاب فروشى ها. چاپ چهارم.
- 34** السيوطي، جلال الدين عبد الرحمن بن أبي بكر. (ب، ت). الدر المنثور في التفسير بالمأثور = تفسير الدر المنثور. بيروت. ناشر: دار الفكر.
- 35** الشافعي، الشافعي أبو عبد الله محمد بن إدريس بن العباس بن عثمان بن شافع بن عبد المطلب بن عبد مناف المطلبي القرشي المكي. (1400 هـ ق). المسند الشافعي. لبنان، بيروت. الناشر: دار الكتب العلمية.
- 36** الشجري، يحيى (المرشد بالله) بن الحسين (الموفق) بن إسماعيل بن زيد الحسني الشجري الجرجاني. (1422 هـ ق). ترتيب الأمالي الخميسية للشجري. لبنان. الناشر: دار الكتب العلمية، بيروت. طبع اول.
- 37** الشهود، على ابن نايف. (ب، ت). الخلاصة في أحكام أهل الذمة. لبنان. ناشر: دار الفكر، بيروت. طبع اول.
- 38** الشربيني، شمس الدين، محمد بن أحمد الخطيب الشربيني الشافعي. (1285). السراج المنير في الإعانة على معرفة بعض معاني كلام ربنا الحكيم الخبير. القاهرة. الناشر: مطبعة بولاق (الأميرية).
- 39** السقاف، علوى بن عبد القادر مع مجموعة الباحثين. (1433 هـ ق). الموسوعة التاريخية. ناشر: موقع الدرر السنية على الانترنت/ dorar.net. طبع اول.
- 40** الشوكاني، محمد ابن على ابن محمد. (ب، ت). فتح القدير الجامع بين فني الرواية والدراية من علم التفسير = تفسير فتح القدير. بيروت. ناشر: دار الفكر.
- 41** الشيباني، أبو عبد الله أحمد بن محمد بن حنبل بن هلال بن أسد. (1416 هـ ق). مسند الإمام أحمد بن حنبل. مصر. ناشر: دار الحديث – القاهرة. طبع اول.
- 42** الشيباني، أبو عبد الله محمد بن الحسن بن فرقد. (ب، ت). اصل المعروف بالمبسوط. كراچي، باكستان. الناشر: إدارة القرآن والعلوم الإسلامية.
- 43** الصابوني، محمد على. (1383 هـ ش). صفوة التفاسير. ترجمه: حسيني، سيد محمد طاهر. تهران. ناشر: نشر احسان، خيابان انقلاب رو بروى دانشگاه - مجتمع فروزنده. شماره: 406. چاپ اول.

- 44-** الطبرانى، أبو القاسم سليمان بن أحمد بن أيوب بن مطير اللخمي الشامي. (1415 هـ ق). المعجم الكبير. القاهرة. ناشر: مكتبة ابن تيمية. طبع دوم.
- 45-** الطبرانى، أبو القاسم سليمان بن أحمد بن أيوب بن مطير اللخمي الشامي. (ب، ت). المعجم الأوسط. القاهرة.
- 46-** الطبرى، أبو جعفر محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الأملى، الطبرى. (1420 هـ ق). جامع البيان في تأويل القرآن = تفسير الطبرى. ناشر: مؤسسة الرسالة. طبع اول.
- 47-** الطبرى، ابو جعفر محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الأملى. (1407 هـ ق). تاريخ الامم و الملوك = تاريخ الطبرى. بيروت. ناشر: دار الكتب العلمية. طبع اول.
- 48-** الطياليسى، ابوداود سليمان بن داود الفارسي البصري. (ب، ت). مسند أبي داود الطياليسى. بيروت. الناشر: دار المعرفة.
- 49-** عباس، فضل الحسن. (1437 هـ ق). التفسير و المفسرون اساسياته و مناهجه في عصر الحديث. أردن. ناشر: دار النفائس للنشر و التوزيع. طبع اول.
- 50-** العبسى، أبو بكر بن أبي شيبة، عبد الله بن محمد بن إبراهيم بن عثمان بن خواستى. (1409). الكتاب المصنف في الأحاديث والآثار = مصنف ابن ابى شيبة. رياض. الناشر: مكتبة الرشد. طبع اول.
- 51-** عثمانى، محمد شفيع. (1388). معارف القرآن. ترجمه: حسين پور، محمد يوسف. تهران. ناشر: شيخ الاسلام احمد جام 2225238 – 0528. چاپ ششم.
- 52-** العسقلانى، أبو الفضل أحمد بن علي بن محمد بن أحمد بن حجر. (1415 هـ ق). الإصابة في تمييز الصحابة. بيروت. الناشر: دار الكتب العلمية. طبع اول.
- 53-** الغرناطى، ابو جعفر أحمد بن إبراهيم بن الزبير الثقفي. (1410 هـ ق). البرهان في تناسب سور القرآن. المغرب. ناشر: وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية -
- 54-** القرطبى، أبو عبد الله محمد بن أحمد بن أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزرجي، شمس الدين القرطبي. (1384). جامع احكام القرآن = تفسير قرطبي. القاهرة. ناشر: دار الكتب المصرية. طبع دوم.
- 55-** القضاعى، أبو عبد الله محمد بن سلامة بن جعفر بن علي بن حكيمون القضاعى المصري. (1407 هـ ق). مسند الشهاب. لبنان. الناشر: مؤسسة الرسالة، بيروت. طبع دوم.

- 56 قطب، سيد. (1393). في ظلال القرآن. تهران. ناشر: نشر احسان، خيابون انقلاب، مقابل دانشگاه، مجتمع فروزنده. چاپ سوم.
- 57 مسلم، أبو الحسن بن الحجاج القشيري النيسابوري. (ب، ت). المسند الصحيح المختصر بنقل العدل عن العدل إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم = صحيح مسلم. بيروت. ناشر: دار إحياء التراث العربي.
- 58 مسلم، مصطفى و نخبة من العلماء التفسير و علو القرآن. (1431 هـ ق). التفسير الموضوعي لسور القرآن الكريم. امارات متحدهء عربى = (شارجه). ناشر: جامعة الشارقة.
- 59 الموصلي، أبو يعلى أحمد بن علي بن المثنى. (1410). مسند أبي يعلى الموصلي. جدّه. الناشر: دار المأمون للتراث. طبع دوم.
- 60 النسائي، أبو عبد الرحمن أحمد بن شعيب بن علي الخراساني، النسائي. (1421 هـ ق). سنن الكبرى. بيروت. الناشر: مؤسسة الرسالة. طبع اول.

بخاطر دسترسى به متن كامل اين تحقيق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af